

Het inkomen van flexwerkers en zelfstandigen zonder personeel

Kasper Leufkens, Reinder Lok en Ferdij Otten

Van de werkzame beroepsbevolking hebben zelfstandigen met personeel in dienst gemiddeld het hoogste persoonlijk inkomen. Daarna volgen werknemers in vast dienstverband en zelfstandigen zonder personeel. Werknemers met een flexibel dienstverband verdienen het minst. Het verschil in inkomens tussen werknemers in vaste dienst en zelfstandigen zonder personeel is verhoudingsgewijs klein. In de afgelopen jaren is het aantal zelfstandigen zonder personeel sterk toegenomen. Ongeveer viervijfde deel valt volgens fiscale criteria onder de gebruikelijke groep ondernemers, het resterende deel kent een in fiscaal opzicht andere samenstelling. Relatief veel zelfstandigen veronachtzamen hun inkomensverzekeringen.

1. Inleiding

Het al dan niet toenemen van het aandeel werknemers met een flexibel arbeidscontract in Nederland, de zogenoemde flexibilisering van de arbeidsmarkt, is een veelbesproken thema. Ook de ontwikkeling van het aandeel zelfstandigen wordt nauwlettend gevolgd door beleidsmakers. Vooral de groep zelfstandigen zonder personeel groeide sterk in omvang in de afgelopen jaren (Kösters, 2009). De toekenning van een vertegenwoordiger van de zelfstandigen zonder personeel in de Sociaal Economische Raad onderstreept het toegenomen gewicht van deze groep binnen de economie.

Het CBS publiceert ieder kwartaal het aantal werknemers met een vast of flexibel dienstverband. Hetzelfde geldt voor het aantal zelfstandigen met en zonder personeel in dienst. Over de inkomens van deze specifieke groepen was echter tot dusver weinig bekend. Om meer inzicht hierin te krijgen zijn de jaarbestanden van de Enquête Beroepsbevolking (EBB) verrijkt met gegevens uit de Inkomensstatistiek. Dit maakt het mogelijk om voor de genoemde groepen het inkomen in kaart te brengen. Zo kan bijvoorbeeld worden bekeken hoe de inkomens van zelfstandigen zonder personeel zich verhouden tot die van werknemers met een vast dienstverband. Ook biedt de koppeling mogelijkheden om de groep zelfstandigen zonder personeel nader te specificeren. Onder meer wordt nagetrokken of de belastingaangifte volgens een verlies-winst opgave heeft plaatsgevonden of dat er sprake was van andere fiscale specificaties. Daarmee wordt zichtbaar welk deel van hen tot de gebruikelijke groep ondernemers kan worden gerekend, namelijk de groep die in beginsel in aanmerking komt voor zelfstandigen- c.q. startersaftrek, en welk deel niet.

De cijfers in dit artikel hebben betrekking op de werkzame beroepsbevolking. Het gaat om personen van 15 tot 65 jaar

¹⁾ Dit is de baan waaraan de meeste tijd wordt besteed. Iedereen die tot de werkzame beroepsbevolking hoort heeft hierdoor in dit artikel één positie in de werkkring. Alleen aan het einde van paragraaf 5 wordt ook naar bijbanen gekeken.

die betaald werk verrichten van twaalf uur of meer per week. Voor het bepalen van het type werkkring is alleen naar de hoofdbaan ¹⁾ van een persoon gekeken.

Dit artikel is als volgt opgebouwd. Paragraaf 2 beschrijft de ontwikkeling van het aantal zelfstandigen met en zonder personeel en van werknemers met een vast of flexibel dienstverband. Paragraaf 3 gaat in op het persoonlijk inkomen van deze groepen. In paragraaf 4 worden de groepen uitgesplitst naar voornaamste inkomensbron; onder meer wordt daarmee voorzien in een verdere onderverdeling van de groep zelfstandigen zonder personeel langs fiscale lijnen. In paragraaf 5 wordt nog dieper ingegaan op de inkomenssituatie van zelfstandigen zonder personeel, onder andere door te kijken naar de inkomensontwikkeling bij de overgang van werknemer naar zelfstandige. Tot slot wordt in paragraaf 6 de belangrijkste conclusie beknopt weergegeven.

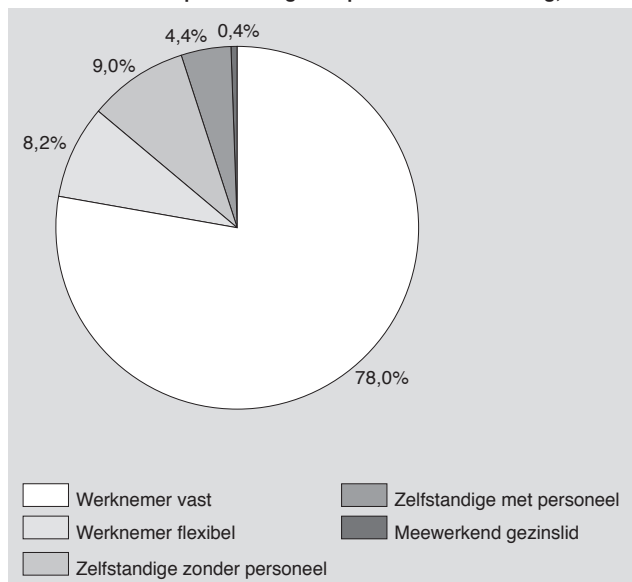
2. Werkzame beroepsbevolking naar positie in de werkkring

In 2008 behoorden 7,5 miljoen personen tot de werkzame beroepsbevolking. Van hen had 78 procent een vast dienstverband en ruim 8 procent een flexibel dienstverband. De uitzendkrachten waren met een aandeel van 3 procent de grootste groep flexibelen. Bijna 14 procent van de werkzame beroepsbevolking bestond uit zelfstandigen. De zelfstandigen zonder personeel vormden hiervan de grootste groep. De zelfstandigen met personeel waren goed voor ruim 4 procent, terwijl de meewerkende gezinsleden nog geen half procent voor hun rekening namen.

Positie in de werkkring

In de EBB wordt voor alle personen de positie in de werkkring bepaald. Werknemers hebben een vaste arbeidsrelatie indien ze een arbeidscontract hebben dat niet van beperkte duur is én ze voor een vast overeengekomen aantal uren in dienst zijn. Tijdelijke contracten van langer dan één jaar worden tot de vaste arbeidsrelaties gerekend. De overige werknemers hebben een flexibele arbeidsrelatie, waarbij onderscheid gemaakt kan worden tussen uitzendkrachten, oproepkrachten, tijdelijke dienstverbanden en contracten zonder vaste uren. Voor zelfstandigen kan worden bepaald of ze personeel in dienst hebben. Indien dit niet het geval is worden ze ingedeeld bij de groep zelfstandigen zonder personeel. Ook freelancers behoren tot deze groep. Meewerkende gezinsleden vormen een aparte groep. Dit zijn personen die als hoofdbaan arbeid verrichten in het bedrijf of de praktijk van de partner of de (schoon)ouders zonder een expliciete arbeidsovereenkomst.

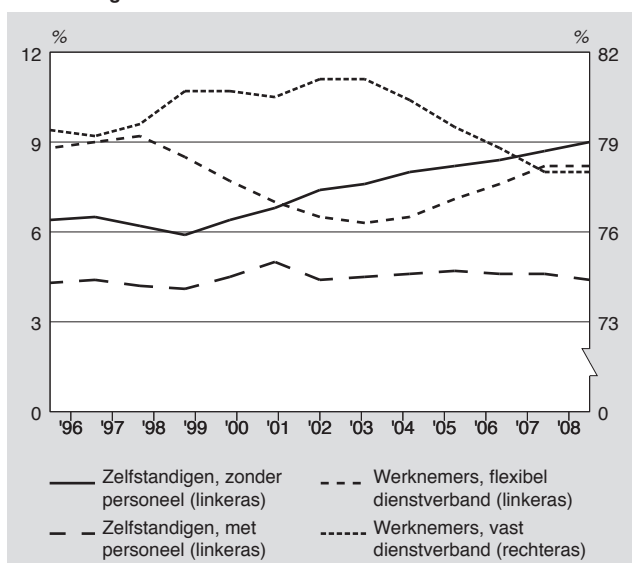
1. Werkzame beroepsbevolking naar positie in de werkkring, 2008

In de afgelopen jaren nam aantal zelfstandigen zonder personeel sterk toe. In 1996 waren er 397 duizend zelfstandigen zonder personeel, in 2008 waren dit er al 678 duizend. Ook als aandeel van de werkzame beroepsbevolking was er sprake van een grote stijging. Vormden de zelfstandigen zonder personeel in 1996 nog 6 procent van de beroepsbevolking, in 2008 was dit opgelopen tot 9 procent. De omvang van de groep zelfstandigen met personeel in dienst daarentegen, bleef in de afgelopen jaren redelijk constant en lag steeds rond de 330 duizend personen.

De ontwikkeling van het aandeel werknemers met een flexibel dienstverband hangt samen met de conjunctuur. Als de economie aantrekt, zetten werkgevers vaak eerst flexwerkers in, bijvoorbeeld uitzendkrachten of werknemers met tijdelijke dienstverbanden. Pas als de groei doorzet, nemen zij meer vast personeel in dienst. In 2008 waren er 615 duizend werknemers met een flexibel dienstverband.

2. Ontwikkeling werkzame beroepsbevolking naar positie in de werkkring

De meerderheid van de werkzame beroepsbevolking heeft een vast dienstverband. Het aantal werknemers met een vast dienstverband steeg tussen 1996 en 2008 van 4,9 naar 5,8 miljoen. Desalniettemin nam tussen 2002 en 2008 het aandeel van deze groep binnen de werkzame beroepsbevolking af.

3. Persoonlijk inkomen naar positie in de werkkring

In deze paragraaf komen de gemiddelde persoonlijke inkomens van zelfstandigen met of zonder personeel en werknemers met een flexibel of vast dienstverband naar wekelijkse arbeidsduur en bedrijfssector aan bod. Volgens een recente studie verricht bijna de helft van de zelfstandigen zonder personeel werkzaamheden die feitelijk ook gewoon in loondienst verricht zouden kunnen worden (Bosch en van Vuuren, 2010). Interessant in deze context is de vraag hoe het gemiddelde persoonlijk inkomen van zelfstandigen zonder personeel zich verhoudt tot dat van werknemers in vaste loondienst. Daarnaast wordt voor de onderscheiden groepen de reële ontwikkeling in gemiddeld persoonlijk inkomen gepresenteerd voor de periode 2005–2008.

Persoonlijk inkomen

Het persoonlijk inkomen bestaat uit het (bruto-) inkomen uit arbeid en eigen onderneming, uitkeringen inkomensverzekeringen, uitkeringen sociale voorzieningen (met uitzondering van kinderbijslag) en ontvangen inkomensoverdrachten, verminderd met premies inkomensverzekeringen (exclusief premies volksverzekeringen).

Arbeidsduur

Zowel bij zelfstandigen als bij werknemers neemt het gemiddeld persoonlijk inkomen toe naarmate de wekelijkse arbeidsduur hoger is. Zelfstandigen met personeel in dienst hebben met afstand het hoogste gemiddelde inkomen. De verschillen tussen zelfstandigen zonder personeel en werknemers met een vast dienstverband zijn kleiner. Bij arbeidsduren van 20 uur of meer per week is het gemiddelde inkomen van de zelfstandigen zonder personeel iets lager. Werknemers met een flexibel dienstverband verdienen gemiddeld fors minder. Flexwerkers zijn veelal jong of laagopgeleid (Leufkens, 2010) en dat drukt het inkomen.

De spreiding van de inkomens is bij zelfstandigen groter dan bij werknemers. Van de zelfstandigen zonder personeel heeft 5 procent een persoonlijk inkomen van meer dan 100 duizend euro. Bij de zelfstandigen met personeel is dit aandeel ruim 14 procent. Van de werknemers in vaste dienst heeft slechts 2 procent een dergelijk hoog inkomen. Zelfstandigen kunnen ook verliezen lijden waardoor ze een negatief persoonlijk inkomen hebben. In 2008 gold dit voor 4 procent van de zelfstandigen zonder personeel. Ook van de zelfstandigen met personeel had 4 procent een negatief persoonlijk inkomen.

Staat 1
Gemiddeld persoonlijk inkomen naar wekelijkse arbeidsduur en positie in de werkring, 2008

	Totaal	Wekelijkse arbeidsduur			
		12 tot 20 uur	20 tot 28 uur	28 tot 35 uur	35 uur of meer
<i>1 000 euro</i>					
Zelfstandigen, zonder personeel	33,7	17,1	20,5	28,3	38,7
Zelfstandigen, met personeel	58,1	.	35,5	54,6	60,1
Werknemers, vast	36,2	15,4	22,5	32,0	43,6
Werknemers, flexibel	18,5	10,3	14,8	18,6	26,6

Staat 2
Gemiddeld persoonlijk inkomen naar bedrijfssector en positie in de werkring, 2008

	Landbouw, bosbouw en visserij	Nijverheid, delfstoffenwinning, energievoorziening	Commerciële dienstverlening	Niet commerciële dienstverlening
<i>1 000 euro</i>				
Totaal	26,8	39,0	35,9	33,4
Zelfstandigen, zonder personeel	25,2	35,3	37,7	30,8
Zelfstandigen, met personeel	35,3	59,8	54,6	81,2
Werknemers, vast	28,6	39,9	36,8	33,5
Werknemers, flexibel	16,0	22,7	16,5	19,3

Bedrijfssector

Voor alle type werkringen is het gemiddeld persoonlijk inkomen het laagst in de sector landbouw, bosbouw en visserij. Zelfstandigen met personeel verdienen het meest in de niet-commerciële dienstverlening. Onder andere medisch specialisten behoren tot deze groep ²⁾. Van de zelfstandigen zonder personeel hebben de personen die werkzaam zijn in de commerciële dienstverlening gemiddeld het hoogste persoonlijk inkomen. Bij de werknemers, zowel vast als flexibel, is het gemiddelde inkomen het hoogst in de sector nijverheid, delfstoffenwinning en energievoorziening. In deze bedrijfssector wordt het vaakst in voltijd gewerkt.

Alleen in de commerciële dienstverlening verdienen zelfstandigen zonder personeel gemiddeld meer dan werknemers in vaste dienst. Dit komt door de hoge verdiensten in de zakelijke dienstverlening, een specifieke bedrijfstak binnen de commerciële dienstverlening. In de zakelijke dienstverlening is het gemiddelde persoonlijke inkomen van zelfstandigen zonder personeel 46,3 duizend euro tegenover 44,6 duizend euro voor werknemers met een vast dienstverband. Het aantal zelfstandigen zonder personeel is in de zakelijke dienstverlening sinds het eind van de vorige eeuw relatief sterk toegenomen (Kösters, 2009).

²⁾ Van de zelfstandigen met personeel in de niet-commerciële dienstverlening is bijna 35 procent medisch specialist. Van alle zelfstandigen met personeel is ongeveer 10 procent medisch specialist.

Inkomensontwikkeling

Het gemiddelde persoonlijk inkomen van de zelfstandigen zonder personeel steeg, gecorrigeerd voor inflatie, tussen 2005 en 2008 met bijna 16 procent. Bij de zelfstandigen met personeel was er sprake van een iets grotere inkomensstijging in vier jaar tijd, 17 procent. De groei van het persoonlijk inkomen van werknemers was veel kleiner. Bij werknemers met een vast dienstverband steeg het gemiddelde inkomen tussen 2005 en 2008 met 7 procent en bij de flexibelen met 5 procent. Vanwege de forse stijging bij de zelfstandigen zonder personeel en de kleinere stijging bij werknemers in vaste dienst (16 tegen 7 procent) werd het inkomensverschil tussen deze groepen over de jaren kleiner.

Staat 3
Ontwikkeling gemiddeld persoonlijk inkomen (in prijzen van 2008) naar positie in de werkring

	2005	2006	2007	2008
<i>1 000 euro</i>				
Zelfstandigen, zonder personeel	29,1	30,9	33,5	33,7
Zelfstandigen, met personeel	49,6	53,8	59,7	58,1
Werknemers, vast	33,9	35,1	35,7	36,2
Werknemers, flexibel	17,6	18,5	18,7	18,5

Meewerkende gezinsleden

Bij het bepalen van de positie in de werkring vormen meewerkende gezinsleden een aparte groep. Dit zijn personen die in het bedrijf of de praktijk van de partner of ouders werken. In 2008 waren er 30 duizend meewerkende gezinsleden. Bijna 55 procent van hen werkte in deeltijd. Hun gemiddelde persoonlijk inkomen bedroeg 18 duizend euro.

Bijna 15 procent van de meewerkenden ontving geen enkele vergoeding voor de verrichte arbeid ³⁾. Wel kan de partner van deze personen, onder bepaalde voorwaarden, bij de belastingaangifte gebruik maken van de meewerk-aftrek.

4. Positie in de werkring naar sociaaleconomische categorie

Zelfstandigen zonder personeel worden wel beschouwd als een nieuwe, tussencategorie in de aloude tweedeling zelfstandigen en werknemers en kunnen in fiscaal-juridisch opzicht onderling flink verschillen (Bosch en van Vuuren, 2010). De hier gepresenteerde indeling naar type werkring is gebaseerd op zelfrapportages in de Enquête beroepsbevolking. De gegevens hebben betrekking op de situatie ten tijde van het enquêtemoment. Door de verrijking met inkomensgegevens kan ook worden vastgesteld wat de voornaamste inkomensbron over het hele jaar is geweest. Personen kunnen verschillende soorten inkomen combineren gedurende een jaar. Afhankelijk van de grootte van die jaarinkomsten worden ze ingedeeld naar sociaaleconomische categorie. Voor de zelfstandigen zonder personeel levert dat weliswaar geen gedetailleerde en sluitende fiscaal-juridische onderverdeling op, maar het is wel een stap in de goede richting.

In 2008 heeft 80 procent van de zelfstandigen zonder personeel winstaangifte gedaan. Slechts een klein deel van deze zelfstandigen ontving loon als directeur-grootaandeelhouder. Ruim 10 procent van hen is, over het gehele jaar bezien, voornamelijk afhankelijk geweest van loon of uitkering. Zij besteden dus hun meeste tijd aan het ondernemerschap maar zien dit (nog) niet terug in hun verdiensten.

Van de zelfstandigen met personeel deed bijna 63 procent winstaangifte. Daarnaast ontving ruim een kwart van hen hoofdzakelijk loon als directeur-grootaandeelhouder.

De meeste werknemers vallen ook daadwerkelijk in de categorie werknemer of ambtenaar. Werknemers met een flexibel dienstverband zijn ook vaak afhankelijk van een uitkering. Deze groep bestaat voor ruim driekwart uit studenten met een bijbaan.

³⁾ Het gemiddeld persoonlijk inkomen van meewerkende gezinsleden is 22 duizend euro indien meewerkenden zonder vergoeding buiten beschouwing worden gelaten.

Sociaaleconomische categorie

De sociaaleconomische categorie van een persoon wordt bepaald aan de hand van de (voornaamste) bron van het inkomen dat een persoon in een jaar heeft ontvangen. De hier onderscheiden (fiscale) categorieën zijn:

- Werknemer particulier bedrijf of ambtenaar.
- Directeur- grootaandeelhouder.
- Overige inkomsten arbeid.
- Zelfstandige met winst uit onderneming: personen die winstaangifte doen behoren ongeacht de hoogte van de winst (of verlies) tot deze categorie.
- Niet-actief: dit zijn personen met hoofdzakelijk inkomen uit een uitkering, pensioen of partneralimentatie. Personen die studiefinanciering ontvangen worden altijd als niet-actief geïnclassificeerd, ongeacht de hoogte van hun inkomen uit andere bronnen.

5. Individuele inkomenssamenstelling van zelfstandigen

Zojuist hebben we gezien dat de meeste zelfstandigen winstaangifte doen. Daarnaast zijn er ook zelfstandigen die als directeur-grootaandeelhouder loon ontvangen van hun eigen onderneming. Tot slot beschouwen ook de meeste personen met voornamelijk overige inkomsten uit arbeid zichzelf als zelfstandige. Bij deze laatste categorie is er volgens fiscale criteria weliswaar geen sprake van ondernemerschap, maar bestaat er ook geen arbeidsovereenkomst. Als ondernemersinkomsten van zelfstandigen worden in het verdere vervolg zowel winst uit onderneming als loon van directeuren-grootaandeelhouders en overige inkomsten uit arbeid verstaan.

In deze paragraaf wordt allereerst een beeld gegeven van de ontwikkeling van het aantal zelfstandigen zonder personeel in de afgelopen jaren. Vervolgens wordt ingezoomd op de afdrachten (eigen) inkomensverzekeringen. Anders dan werknemers vallen zelfstandigen immers niet onder het regiem van wettelijk verplichte premieheffingen inkomensverzekeringen en moeten ze zich privaat verzekeren. Het risico dat hierop beknibbeld wordt is verre van denkbeeldig. Tot slot wordt voor zelfstandigen zonder personeel nage- trokken of en in hoeverre zij naast ondernemersinkomsten ook nog over looninkomsten beschikken.

Staat 4
Positie in de werkring naar sociaaleconomische categorie, 2008

	Totaal	Werknemer	Directeur- grootaandeel- houder	Overig actief	Zelfstandige (met winst uit onderneming)	Niet-actief
	%					
Zelfstandige, zonder personeel	100	4,8	4,2	5,0	80,4	5,7
Zelfstandige, met personeel	100	6,5	26,6	1,9	62,9	2,2
Werknemer, vast	100	93,6	0,3	0,3	2,6	3,2
Werknemer, flexibel	100	64,5	0,5	3,4	3,3	28,3

Start ondernemerschap van zelfstandigen zonder personeel

Het aantal zelfstandigen zonder personeel is de laatste jaren sterk gegroeid. Voor de personen die in 2008 tot deze groep behoorden, is vastgesteld sinds welk jaar ondernemersinkomen hun voornaamste inkomensbron ⁴⁾ is.

In 2008 waren er 678 duizend zelfstandigen zonder personeel. Een groot deel van hen is dat al vele jaren. Ongeveer 338 duizend zelfstandigen zonder personeel waren al vóór 2004 voornamelijk afhankelijk van het ondernemersinkomen. Vanaf 2004 zijn jaarlijks steeds meer personen begonnen als zelfstandige zonder personeel (van de personen die dat in 2008 nog steeds zijn). In 2004 waren het er nog 42 duizend. Daarna is hun aantal opgelopen naar 62 duizend in 2008. Van bijna 10 procent van de zelfstandigen zonder personeel is het ondernemersinkomen in geen van de beschouwde jaren de voornaamste inkomensbron geweest.

Staat 5
Zelfstandigen zonder personeel naar beginjaar van ondernemersinkomen als voornaamste inkomensbron, 2008

	x 1 000	%
Totaal	678	100
2008	62	9
2007	61	9
2006	57	8
2005	51	7
2004	42	6
2003 of eerder	338	50
Nooit	66	10

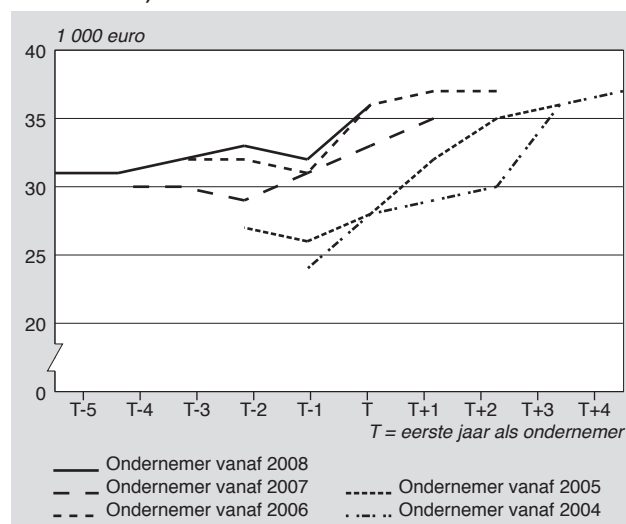
Inkomensontwikkeling na overstap naar zelfstandige zonder personeel

In het eerste jaar van ondernemerschap neemt het persoonlijk inkomen van de kersverse zelfstandigen zonder personeel behoorlijk toe, in de onderzochte jaren met gemiddeld ruim 13 procent. Dit valt echter volledig terug te voeren op het niet meer, of in veel mindere mate, afdragen van premies inkomensverzekeringen bij de start van het ondernemerschap, waarvoor geen of veel minder vervangende private afdrachten aan inkomensverzekeringen voor in de plaats zijn gekomen. Zoals al gezegd, zijn zelfstandigen, anders dan werknemers, niet verplicht verzekerd voor bijvoorbeeld arbeidsongeschiktheid of een aanvullend pensioen. De inkomensverbetering is dan ook niet meer dan een gevolg van het fors opschroeven van het eigen risico door het loslaten van investeringen in de eigen sociale zekerheid. Als niet het persoonlijk inkomen maar het (bruto) primaire inkomen als uitgangspunt voor analy-

⁴⁾ Ondernemers met verlies en met beperkte andere inkomsten worden als ondernemer geteld.
⁵⁾ Het primair inkomen bestaat uit inkomen uit arbeid inclusief de werknemers- en werkgeversbijdrage in de premies voor de sociale verzekeringen, inkomen uit eigen onderneming, en inkomen uit vermogen.
⁶⁾ Totale premie ten laste van werkgever en werknemer als percentage van het brutoloon inclusief alle premies.

se wordt genomen ⁵⁾, dan is er geen sprake meer van een toename in het eerste jaar. Het primaire inkomen liep in het eerste jaar van het ondernemerschap met gemiddeld bijna 3 procent terug. In de jaren daarna groeide het primaire inkomen wel weer sterker dan voor de start van hun ondernemerschap.

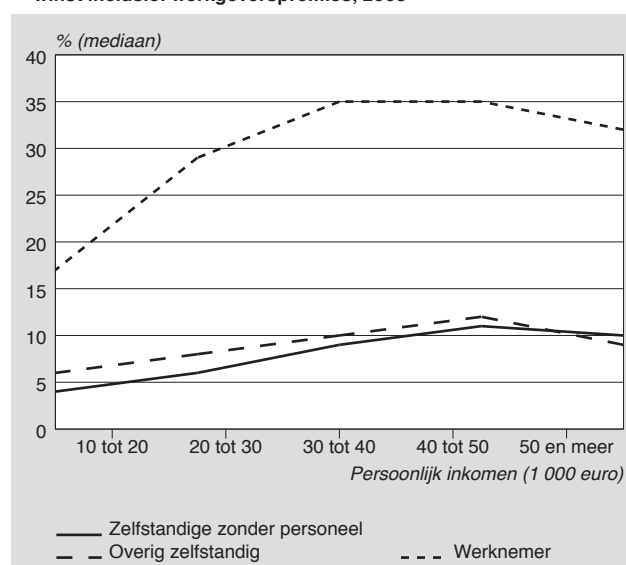
3. Ontwikkeling van het reële persoonlijke inkomen van zelfstandigen zonder personeel naar beginjaar van ondernemersinkomen als voornaamste inkomensbron (gecentreerd op eerste jaar als ondernemer)

Premies inkomensverzekeringen

Behalve zelfstandigen zonder personeel steken ook zelfstandigen met personeel weinig geld in premies voor inkomensverzekeringen voor bijvoorbeeld arbeidsongeschiktheid en pensioering. De doorsnee-zelfstandige besteedt, afhankelijk van het persoonlijke inkomen, tot 11 procent van het brutoloon uit arbeid en onderneming aan deze premies. Werknemers zijn doorgaans tot 35 procent van hun brutoloon kwijt aan deze voor hen verplichte verzeke-

4. Premie inkomensverzekeringen als percentage van bruto loon en winst inclusief werkgeverspremies, 2008

ringen ⁶⁾. Tussen zelfstandigen zonder personeel en zelfstandigen met personeel bestaat er nauwelijks verschil.

De premies voor de inkomensverzekeringen hoeven slechts over een deel van de looninkomsten te worden betaald. Voor een groot deel van de inkomensverzekeringen geldt een premievrije voet, de zogenaamde franchise. Vanwege deze franchise is over het eerste deel van het inkomen weinig premie verschuldigd. Als gevolg hiervan neemt het gemiddelde premiepercentage toe naarmate het inkomen hoger wordt. Bovendien zijn de premies voor werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen beperkt tot een maximum grondslag. Deze is in 2008 ruim 46 duizend euro. Hierdoor bereikt het percentage dat aan inkomensverzekeringen moet worden betaald, een maximum bij een inkomen van die omvang.

Looninkomsten bij zelfstandigen zonder personeel

Van de 678 duizend zelfstandigen zonder personeel hebben 540 duizend helemaal geen looninkomsten (meer) in 2008. Bijna 85 duizend hebben zowel ondernemersinkomen als looninkomsten doordat ze tijdens het jaar veranderd zijn van positie in de werkkring. De overige 53 duizend personen hebben naast hun onderneming ook nog een werkkring waaruit ze loon ontvangen.

In het jaar waarin iemand de overstap maakt van werknemer naar zelfstandige is er doorgaans zowel looninkomen als ondernemersinkomen. Personen die naast het ondernemerschap nog enige tijd (in deeltijd) werknemer blijven, hebben daardoor behalve in het overgangsjaar nog langer zowel loon als ondernemersinkomen. Het aandeel nieuwe ondernemers dat langer dan het overgangsjaar looninkomen heeft naast ondernemersinkomen, schommelt de laatste jaren rond de 18 procent. Zo had van de zelfstandigen zonder personeel (uit 2008) die in 2007 zijn gestart 17,1 procent ook in 2008 nog looninkomsten naast het ondernemersinkomen. In dat jaar bestond hun brutoinkomen uit arbeid en onderneming voor ruim een kwart uit looninkomsten.

Meerdere werkkringen

Naast degenen die hoofdzakelijk werkzaam zijn als zelfstandigen zonder personeel, zijn er ook mensen die een bijbaan als zelfstandige zonder personeel hebben. Bijna 170 duizend personen hebben als tweede werkkring een onderneming zonder personeel. Nog eens bijna 20 duizend

hebben dit in de derde werkkring. Het totale persoonlijke inkomen van zelfstandigen zonder personeel in de eerste werkkring ligt lager dan dat van personen die in een tweede of derde werkkring actief zijn als zelfstandige zonder personeel. De totale wekelijkse arbeidsduur is echter nagenoeg gelijk voor deze drie groepen.

6. Conclusies

Zelfstandigen met personeel in dienst hebben gemiddeld het hoogste persoonlijk inkomen en werknemers met een flexibel dienstverband verdienen het minst. Het gemiddelde inkomen van zelfstandigen zonder personeel is iets lager dan dat van werknemers met een vast dienstverband. Alleen in de zakelijke dienstverlening verdienen zelfstandigen zonder personeel gemiddeld meer. Tussen 2005 en 2008 steeg het inkomen van zelfstandigen, zowel met als zonder personeel, veel sterker dan het inkomen van werknemers. Hierdoor is het inkomensverschil tussen zelfstandigen zonder personeel en werknemers met een vast dienstverband kleiner geworden.

Het aantal zelfstandigen zonder personeel is de afgelopen jaren sterk gestegen. Ruim 40 procent van de 678 duizend zelfstandigen zonder personeel is tussen 2004 en 2008 begonnen als zelfstandige. Zij hielden in het eerste jaar van ondernemerschap fors meer geld over dan toen ze werknemer waren, maar lieten daartoe wel hun sociale zekerheid versloffen. Afhankelijk van het inkomen betalen gewone werknemers tot 35 procent van hun brutoinkomen aan inkomensverzekeringen. Vergelijkbare zelfstandigen besteden ongeveer 11 procent aan dergelijke (particuliere) verzekeringen. Dit sluit aan bij het advies van de Sociaal-Economische Raad (2010) dat zelfstandigen zonder personeel bewuster moeten worden van arbeidsrisico's en de mogelijkheden om deze af te dekken. In dit verband is het van belang erop te wijzen dat een deel van de personen die de overstap maken van loondienst naar ondernemerschap wel heel bewust voor een risicomijdende aanpak kiest. Ongeveer 18 procent van de nieuwe zelfstandigen zonder personeel heeft meerdere jaren looninkomen naast het ondernemersinkomen.

De sterke stijging van het aantal zelfstandigen zonder personeel bevestigt het beeld dat deze groep een blijvend fenomeen op de Nederlandse arbeidsmarkt vormt. Als zodanig verdient deze groep bijzondere ondernemers ook beleidsmatige en statistische aandacht. Onze uitkomsten laten verder zien dat ongeveer 80 procent van de zelfstandigen zonder personeel winstaangifte doet en daarom in beginsel in aanmerking kan komen voor zelfstandigenaftrek. Alleen een minderheid van 20 procent kan geen beroep doen op deze aftrekpost en kent een in fiscaal opzicht heterogene samenstelling. Daarmee houdt het idee, dat zelfstandigen zonder personeel voor een deel een nieuwe tussencategorie vormen in de aloude tweedeling zelfstandigen en werknemers, in elk geval steek. Het lijkt met name van belang om deze beide groepen in hun verdere ontwikkelingen te volgen. Daarvoor is het noodzakelijk om blijvend een beroep te doen op op microniveau gekoppelde inkomens- en arbeidsgegevens.

Staat 6
Zelfstandigen zonder personeel naar werkkring, 2008

	Aantal	Persoonlijk inkomen
	<i>x 1 000</i>	<i>1 000 euro</i>
Zelfstandige zonder personeel in eerste werkkring	678	33,7
Zelfstandige zonder personeel in tweede werkkring	169	39,1
Zelfstandige zonder personeel in derde werkkring	19	50,1

Literatuur

Bosch, N.M., Vuuren van, D.J. (2010). De heterogeniteit van zzp'ers. *ESB*, 95 (4597), 682–684.

Kösters, L. (2009). Sterke groei zelfstandigen zonder personeel. *Sociaaleconomische trends*, 3/2009, 7–10.

Leufkens, K. (2010). CBS berichten: flexwerkers en zelfstandigen zonder personeel. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 26 (2), 162–168.

Sociaal-Economische Raad (2010). Zzp'ers in beeld: Een integrale visie op zelfstandigen zonder personeel. *SER Advies*, 15 oktober 2010.

